

تدوین استراتژی‌های مواجهه با بار بیماری‌های غیر واگیر بر اساس رویکرد آینده‌نگاری

مقدمه

بیماری‌های غیر واگیر یکی از مهم‌ترین مسائل حوزه سلامت و عامل اصلی مرگ‌ومیر در ایران هستند. این بیماری‌ها به دلیل تأثیرات گسترده اجتماعی و اقتصادی تهدیدی جدی برای اهداف توسعه پایدار محسوب می‌شوند. عوامل خطر رفتاری مهم‌ترین عوامل مؤثر بر شیوع بیماری‌های غیر واگیر هستند که مقابله با آن‌ها مستلزم درک و شناخت آینده است تا استراتژی‌های متناسب با آینده‌های محتمل طراحی و اجرا شوند. از این‌رو؛ این مطالعه باهدف تشریح سناریوها و آینده‌های جایگزین برای عوامل خطر رفتاری و تعیین استراتژی‌های کنترل عوامل خطر رفتاری بر اساس موانع و فرصت‌های سناریو محتمل انجام شده است.

روش پژوهش

مطالعه حاضر یک مطالعه توصیفی است و در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ انجام شد. گام ابتدایی مرحله اول به روش مرور نظام‌مند حیطه ای ۱ انجام شده و جامعه پژوهش شامل کلیه مطالعات داخلی و خارجی انجام شده در حوزه بیماری‌های غیر واگیر و عوامل خطر رفتاری بود. برای تحلیل داده‌های استخراج شده از روش تحلیل محتوایی استفاده شد و داده‌ها بر اساس چارچوب استیپ وی سنتر شدند. در گام دوم، اهمیت و عدم قطعیت عوامل شناسایی شده توسط ۳۲ نفر از متخصصان وزارت بهداشت، دانشگاه‌های علوم پزشکی و مراکز تحقیقاتی مرتبط با بیماری‌های غیر واگیر تعیین شدند. برای این منظور داده‌های گردآوری شده از پرسشنامه محقق ساخته بر اساس ماتریس ویلسون تحلیل شدند. در گام سوم؛ ۱۴ نفر از متخصصین به روش نمونه‌گیری هدفمند غیرمتجانس انتخاب شدند. داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه محقق براساس ماتریس تحلیل اثرمتقابل و از طریق نرم‌افزار میک تحلیل شدند. در مرحله دوم؛ فضای کلی سناریوپردازی بر اساس عدم قطعیت‌های کلیدی تعیین شد و داستان هر یک از سناریوها بر اساس ترکیبی از حالت‌های عدم قطعیت‌های کلیدی و روابط علیتی آن‌ها تدوین شد. در مرحله سوم؛ ابتدا سناریو محتمل تعیین و موانع و فرصت‌های آن براساس داستان سناریو شناسایی شدند. برای گردآوری داده‌ها از ابزار محقق ساخته استفاده شد و احتمال وقوع هر سناریو از حاصل ضرب احتمال وقوع حالت‌های منطق‌های سناریو تعیین شد. در گام دوم؛ اهداف میانی کنترل دخانیات، الکل، تغذیه ناسالم و عدم فعالیت فیزیکی به ترتیب توسط ۱۲، ۹، ۸ و ۱۹ نفر از سیاست‌گذاران و پژوهشگران حوزه بیماری‌های غیر واگیر و عوامل خطر رفتاری انتخاب شدند. در گام سوم اقدامات و سیاست‌ها به روش مرور مستندات در پایگاه‌های داده داخلی، وبسایت‌های وزارت

بهداشت، وزارت ورزش و جوانان، وزارت کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس، سازمان بهداشت جهانی شناسایی و به روش تحلیل محتوایی تحلیل شدند. در گام چهارم؛ اقدامات مربوط به دخانیات، الکل، تغذیه و فعالیت فیزیکی به ترتیب توسط ۱۱، نه، ۱۳ و ۱۸ نفر از سیاست‌گذاران و پژوهشگران وزارت بهداشت، دانشگاه‌های علوم پزشکی و مراکز تحقیقاتی ارزیابی شدند.

یافته‌ها

بر اساس مرور اسکوپینگ و نظرات خبرگان ۳۲ عامل اجتماعی، اقتصادی، فناوری، محیطی، سیاسی و ارزشی مؤثر بر عوامل خطر رفتاری تعیین شد که ۱۷ عامل به دلیل اهمیت پایین حذف شدند. بعد از تعیین اهمیت و عدم قطعیت و تحلیل اثرات متقابل؛ تعهد سیاسی، توسعه اقتصادی و نگرش‌های فردی به‌عنوان منطبق‌های سناریو تعیین شدند. داستان سناریوها بر اساس روابط علیتی بین ۱۵ عامل تدوین شد و سناریو محتمل تعیین شد. سناریو محتمل بر اساس نظرات خبرگان آینده‌ای را ترسیم می‌کند که دولت متعهد به ارتقای سلامت است، اقتصاد توسعه‌نیافته است و شهروندان مراقب و مسئول سلامتی خود هستند. استراتژی‌های ارتقای تغذیه سالم شامل؛ پاسخگویی نظام سلامت، ترویج تغذیه سالم، نظارت و اعمال محدودیت، سیاست‌های سازمانی، سیاست‌های کشاورزی و سیاست‌های مالی است که اغلب این استراتژی‌ها برای همه بازه‌های زمانی مناسب تشخیص داده شدند و به اجرای مستمر آن‌ها تأکید شد. استراتژی‌های کنترل دخانیات شامل؛ پاسخگویی نظام سلامت، آموزش و آگاه‌سازی، نظارت بر تولید دخانیات، نظارت بر عرضه دخانیات، اعمال ممنوعیت یا محدودیت بر فروش، تبلیغات و استعمال دخانیات و سیاست‌های مالی است که اجرای سیاست مالیات دخانیات و ارائه برنامه‌های آموزشی و هشدارهای عمومی در خصوص اثرات سلامتی و اجتماعی دخانیات به گروه‌های هدف مختلف به‌ویژه کودکان از جمله اقدامات اولویت‌دار هستند. برای کنترل مصرف الکل سه استراتژی شامل؛ تعهد و رهبری، پاسخگویی نظام سلامت و آگاه‌سازی و اقدامات اجتماعی ارائه شده است و برخی از اقدامات شناسایی شده از جمله بازاریابی، قیمت‌گذاری و اعمال محدودیت بر دسترسی به الکل مناسب تشخیص داده نشدند. برای ارتقای فعالیت فیزیکی چهار استراتژی شامل؛ پاسخگویی نظام سلامت، توسعه زیرساخت‌های فعالیت فیزیکی، آگاه‌سازی و ترویج فعالیت فیزیکی و سیاست‌های مرکز محور ارائه می‌شود.

نتیجه‌گیری

سناریو محتمل سناریویی است که در آن دولت متعهد به ارتقای سلامت و کنترل عوامل خطر رفتاری است، اقتصاد کشور توسعه نیافته است و شهروندان نسبت به سلامتی خود و سایرین احساس مسئولیت می‌کنند. برای کنترل عوامل خطر رفتاری استراتژی‌های متعددی شناسایی شده است که موفقیت آن‌ها مستلزم تعهد سیاسی حکومت و کنترل تعارض منافع صنایع غذایی و دخانیات، مبادله مستمر اطلاعات در سطح بین‌المللی، تأمین منابع ضروری، همکاری بین بخشی و مشارکت همه ذینفعان و ارتقای دانش و نگرش

جامعه نسبت به عوامل خطر رفتاری می‌باشند. نهادهای متولی برای کنترل عوامل خطر رفتاری باید تدوین سند جامع و برنامه استراتژیک برای کنترل عوامل خطر رفتاری، طراحی مداخلات بر اساس هدف‌گذاری‌ها، پایش تغییرات و ارزشیابی فرآیندها و پیامدهای مداخلات را در اولویت قرار دهند.

کلیدواژه: بیماری‌های غیر واگیر، عوامل خطر رفتاری، سناریو، آینده‌نگاری، پس‌نگری، استراتژی